KINNITATUD
Keskkonnaameti
28.10.2026
korraldusega nr 1-3/26/447

Aidu loodusala kaitsekorralduskava

KESKKONNAAMET

ŠVEITSI–EESTI
koostööprogramm

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Kaasrahastanud Šveitsi riik majanduslike ja sotsiaalsete erinevuste vähendamiseks Euroopa Liidus.

Sisukord

1. ALA ISELOOMUSTUS 5
1.1. Uuritus 6
2. VÄÄRTUSED JA KAITSE-EESMÄRGID 7
2.1. Elupaigatüüpide kaitse-eesmärgid 7
2.2. Liikide kaitse-eesmärgid 8
3. MÕJUTEGURID, MEETMED JA TEGEVUSED 10
4. KAVANDATUD KAITSEKORRALDUSLIKUD TEGEVUSED 12
4.1. Elupaigatüüpide seisundi ja muutuste hindamine 13
4.2. Must-toonekure toitumisveekogude parendamine 13
4.3. Kauni kuldkinga kasvukoha hooldamine ja tulemusseire 13
4.4. Kaitseala tähiste hooldamine 14
4.5. Kaitsekorralduskava andmete ülevaatamine ja tulemuslikkuse hindamine 14
4.6. Kaitsekorra ja kaitse-eesmärkide muutmine 14
5. TULEMUSLIKKUSE HINDAMINE 15
6. KÜLASTUSKORRALDUS 18
Lisa 1. Mõjutegurite ja meetmete selgitused 19

Eessõna

Kaitsekorralduskava on koostatud vastavalt määrusele „Kaitsekorralduskava koostamise ja kinnitamise kord ning kaitsekorralduskava kinnitaja määramine".

Kaitsekorralduskava annab soovitused kaitstava ala valitsejale kaitse-eesmärkide saavutamise parimatest viisidest, kuid ei loo õigusi ega kohustusi kolmandatele isikutele.

Kaitsekorralduskava on koostatud tähtajatult. Kava vaadatakse üle ja vajadusel uuendatakse vähemalt iga 12 aasta tagant (vaadatakse üle eesmärgid ja tegevused), kuid põhjendatud juhtudel uuendatakse kava ka varem (väärtuste kaitse tagamise eesmärgil lähtuvalt tulemuslikkuse hindamise või uue inventuuri andmetest). Alale on koostatud varasemalt Aidu looduskaitseala kaitsekorralduskava aastateks 2013–2022, mis hõlmas nii siseriiklikku kaitstavat ala kui ka rahvusvahelise tähtsusega Aidu loodusala.

Kava sisaldab ala üldiseloomustust, alal leiduvate loodusväärtuste kaitse-eesmärke, mõjutegureid, vajalikke kaitsemeetmeid ja kaitsekorralduslikke tegevusi, tulemuslikkuse hindamist, ala ja selle väärtuste tutvustamist ning külastuskorraldust.

Kava koostamist koordineeris Kaidi Erik. Kavale oodati ettepanekuid 07.–23.10.2026. Aidu loodusala maaüksused kuuluvad riigi- ja eraomandisse, sealhulgas on riigile kuuluvate maaüksuste haldaja Riigimetsa Majandamise Keskus. Kava koostamisel kaasati maaomanikke eraldi, võttes nendega ühendust ning andes võimaluse esitada kava kohta ettepanekuid ja märkusi. Lisaks saadeti kava avalikustamise teade ka Põltsamaa Vallavalitsusele ja Kotkaklubile. Kava avalikustamise perioodil ettepanekuid ei esitatud.

Kava juures on tegevuste ja kaitse-eesmärkide kaardikihid, mis on tab formaadis.

Kaitsekorralduskava on valminud Šveitsi-Eesti koostööprogrammi (2022–2029) elurikkuse programmi raames, mille eesmärk on tõhustada looduskaitse valdkonda. Programmi rahastavad Šveits ja Eesti riik. Šveitsi Konföderatsioon ega programmi elluviimisega seotud asutused ei vastuta kaitsekorralduskavas esitatud informatsiooni õigsuse ja sisu kasutamise eest.

Kasutatud lühendid, mõisted ja selgitused

EELIS – Eesti Looduse Infosüsteem
Elupaigatüüp – elupaik, mis vastab loodusdirektiivi I lisas nimetatud tüübile.
FRV (*favourable reference value*) – soodne võrdlusväärtus. Nii levila kui ka pindala soodsa või ebasoodsa seisundi kindlakstegemiseks on vaja kehtestada neile parameetritele künnisväärtused. Neid künnisväärtusi nimetatakse soodsateks võrdlusväärtusteks
Kaitsekorralduse tulemuslikkuse hindamine – kaitsekorralduse tõhususe analüüsimine vastavalt kaitsekorralduse tulemuslikkuse hindamise metoodikale, mille eesmärk on hinnata, kas looduskaitse meetmed tagavad alapõhiste kaitse-eesmärkide täitmise ja väärtuste seisundi paranemise
Kaitseväärtus – kaitse-eeskirjas nimetatud kaitstav loodusväärtus (kaitse-eesmärk)
KE – kaitse-eeskiri
KeA – Keskkonnaamet
KKK – kaitsekorralduskava
KOV – kohalik omavalitsus
LKA – looduskaitseala
LKS – looduskaitseseadus
LoA – loodusala (loodusdirektiivi I ja II lisas nimetatud elupaigatüüpide või liikide kaitseks asutatud ala)
LoD – loodusdirektiiv (käsitleb ohustatud elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitsepõhimõtteid)
MaRu – Maa- ja Ruumiamet
MO – maaomanik
Mõjutegur (impact) – ohutegur + survetegur
Ohutegur (threat) – kaitseväärtuse soodsa seisundi säilimist või saavutamist mõjutada võiv tegur (mõju veel ei ole, aga võib tekkida)
Pärandniit – poollooduslik kooslus looduskaitseseaduse mõistes
RMK – Riigimetsa Majandamise Keskus
SDF (standard data form) – Natura standardandmebaas ehk standardne andmevorm
Seisundi parandamine – arvestatava looduskaitselise seisundiga (C) elupaikade seisundi parandamine (kraavide sulgemine, looduslikule arengule jätmine jms)
SKV – sihtkaitsevöönd
Survetegur (pressure) – kaitseväärtuse soodsa seisundi säilimist või saavutamist mõjutav positiivne või negatiivne tegur (näiteks intensiivne maakasutus, reostuskoormus, häiringud, karjatamine jms)
Säilitamine – olemasolevate väärtuste säilitamine (seisund ei muutu halvemaks, säilitamine ei tähenda seda, et seisund peab jääma samaks; looduslik areng)
Taasloomine – SKV-s potentsiaalsetest elupaigatüüpidest elupaigatüüpide loomine aastaks 2050 (pärandniitude puhul elupaigatüüpide juurde loomine, nt kultuurniidust elupaigatüübiks)
Taastamine – tegevused, mis on seotud olemasolevate, kuid halvenenud struktuuriga elupaigatüüpide taastamisega (näiteks pärandniidud, sood)
Tulemuslikkuse hindamine – kavaga ettenähtud tegevuste täitmise kontroll

1. ALA ISELOOMUSTUS

Ala nimi	Aidu loodusala (EE0080104), pindala 315,6 ha
Alal asuv kaitstav ala	Aidu looduskaitseala (KLO1000090), pindala 315,6 ha
Asukoht ja piirid	Maa- ja Ruumiameti kaardirakendus
Kaitsekord	Vabariigi Valitsuse määrus „Aidu looduskaitseala kaitse-eeskiri“
Kaitseväärtuste paiknemine/maaomand/kõlvikuline jaotus	Keskkonnaportaal

Loodusala asub Jõgeva maakonnas laugete nõlvadega orus, kus voolab Pikknurme jõgi ning maastikku liigestavad põhja-lõunasuunalised seljandikud. Kaitseala on valdavalt metsane ning suurel pindalal on inventeeritud vääriselupaiga tunnustele vastavat metsa. Suur osa Aidu looduskaitsealast on kuivendusest mõjutatud. Kuivendussüsteemid rajati 1960. aastate keskpaigas ning osa neist toimib tänaseni. Veerežiimi taastamise tööd tehti alal aastatel 2016–2017.

Vaatamata kuivendusele voolab Pikknurme jõgi kaitsealal oma looduslikus sängis. Jõe üleujutatavad lammid olid kunagi kasutusel heina- ja karjamaadena, kuid on praeguseks võsastunud. Kuivendussüsteemide toimimist mõjutab kopra tegevus, kuid kaitseala piires on Pikknurme jõgi sellest suhteliselt puutumata. Pikknurme jõe vooluhulk kaitsealale jäävas lõigus on väike ning jõgi võib suviti kuivaks jääda. Kogu kaitseala on määratud sihtkaitsevööndisse.

Loodusala ja looduskaitseala kaitse-eesmärgiks on kaitsta elupaigatüüpe vanad loodusmetsad (9010*) ja rohunditerikkad kuusikud (9050) ning kaitsealust liiki (II kat) kaunis kuldking (*Cypripedium calceolus*).

1.1. Uuritus

Järgnev ülevaade koondab ajavahemikus 2013–2025 valminud uuringuid, inventuure, projekte ja seireid.

Tabel 1. Läbiviidud inventuurid ja uuringud

Inventuuri/ uuringu nimi	Tüüp	Inventeeritav/ uuritav väärtus	Aasta	Inventuuri/ uuringu läbiviija	Märkused
Taimede inventuur	Inventuur	Soontaimed	2020	Eesti Orhideekaitse Klubi	Eesmärk oli kaardistada orhideesid Aidu looduskaitsealal.
Jõgeva maakonna loodusalade (Aidu ja Aidu soo) metsaelupaigatüüpide inventuur	Inventuur	Elupaigatüübid	2026	OÜ Clanga	Eesmärk oli inventeerida vananenud andmetega elupaigatüüpe.

Tabel 2. Kaitse-eesmärkidega seotud riiklik seire[1]

Seirejaama nimi ja kood	Seiratav väärtus	Märkused
Aidu	Linnud	Kaitse-eesmärkidega seotud seiret ei ole Aidus viimase 12 aasta jooksul tehtud, küll aga väärib mainimist must-toonekure seiramine. Kotkaste ja must-toonekure seire: 2018. aastal leiti asustatud pesa lõunapoolses osas. 2019. ja 2020. aastal lõunapoolne pesa asustamata. 2024. aastal registreeriti pesa põhjapoolses osas, mis oli 2023. aastal olnud asustatud ja 2024. aastal samuti asustatud koos poegadega. 2025. aastal oli pesa asustatud 5 pojaga. Pojad hukkusid tõenäoliselt liigisisese konkurentsi tõttu. 2026. aastal oli pesa koos poegadega asustatud. Toitumisala halva kvaliteedi ja toidunappuse tõttu toimus pesa lähistel ka kurgede lisasöötmine.

[1] Andmed Keskkonnaseire infosüsteemist (https://kese.envir.ee/)

2. VÄÄRTUSED JA KAITSE-EESMÄRGID

2.1. Elupaigatüüpide kaitse-eesmärgid

Kaitseväärtus[2]	Kava koostamisel olemasolevad andmed			Kaitse eesmärk		Esindus-likkus[3]	Üldine LK väärtus[4]	Panus (%)[5]
	P (ha)	LK seisund[6]	Andmekvaliteet	Sõnaline selgitus[7]	P (ha)			
9010* Vanad loodusmetsad KE – jah, LoD – I, LoA - jah	102,6 21,3 36,9	A B C	täielik uuring või statistiliselt usaldusväärne hinnang	• säilitada elupaigatüübi pindala ja hea seisund • parandada elupaigatüübi seisundit	123,9 36,9	B	A	0,22
Märkus: Säilitada hea seisund (123,9 ha): metsad, mis on 2026. a seisuga heas seisus. Parandada seisundit (36,9 ha): metsad, mille seisundi paranemine toimub läbi loodusliku arengu. Korrigeerida SDFi elupaiga pindala (SDF 122,4 ha → 160 ha).								
9050 Rohunditerikkad kuusikud KE – jah, LoD – I, LoA - jah	30 5,6 23,3	A B C	täielik uuring või statistiliselt usaldusväärne hinnang	• säilitada elupaigatüübi pindala ja hea seisund • parandada elupaigatüübi seisundit	35,6 23,3	B	A	0,66
Märkus: Säilitada hea seisund (35,6 ha): metsad, mis on 2026. a seisuga heas seisus. Parandada seisundit (23,3 ha): metsad, mille seisundi paranemine toimub läbi loodusliku arengu. Korrigeerida SDFi elupaiga pindala osas (SDF 31,4 ha → 59 ha).								
Muu								
9080* Soostuvad ja soo-lehtmetsad KE – ei, LoD – I, LoA - ei	5,6 4,6	B C	täielik uuring või statistiliselt usaldusväärne hinnang	• säilitada elupaigatüübi pindala ja hea seisund • parandada elupaigatüübi seisundit	5,6 4,6	C	B	0,29-0,025

[2] KE – kaitse-eeskirjas nimetatud liik (jah/ei); LoD – loodusdirektiivi lisa number; LoA – loodusala kaitse-eesmärgiks nimetatud (jah/ei)

[3] Elupaigatüübi esinduslikkus (keskmistatud): A – väga hea, B – hea, C – arvestatav, p – potentsiaalne, X – teadmata. Andmed EELIS-st 08.04.2026 seisuga. Täpsemalt: metsaelupaigatüüpide inventeerimise juhend, niiduelupaigatüüpide inventeerimise juhend, järve-elupaigatüüpide inventeerimise juhend, soo-elupaigatüüpide inventeerimise juhend

[4] Üldine looduskaitseline väärtus (keskmistatud): A – väga kõrge, B – kõrge, C – keskmine, X – teadmata. Andmed EELIS-st 08.04.2026 seisuga.

[5] Veeru täisnimi: Panus üldpindalasse (%). 2019. a loodusdirektiivi aruande andmete põhjal. Numbrid näitavad, milline on selle loodusala elupaigatüüpide osakaal kogu Eesti elupaigatüüpide pindalast

[6] Looduskaitseline seisund (*Conservation*): A – väga hästi säilinud, B – hästi säilinud, C – keskmiselt säilinud või osaliselt rikutud, X – säilimise aste teadmata. Andmed EELIS-st 08.04.2026 seisuga.

[7] Kaitse-eesmärke seatakse LK seisundist lähtuvalt.

Kaitseväärtus[2]	Kava koostamisel olemasolevad andmed			Kaitse eesmärk		Esindus-likkus[3]	Üldine LK väärtus[4]	Panus (%)[5]
	P (ha)	LK seisund[6]	Andmekvaliteet	Sõnaline selgitus[7]	P (ha)			
Märkus: Säilitada hea seisund (5,6 ha): metsad, mis on 2025. a seisuga heas seisus. Parandada seisundit (4,6 ha): metsad, mille seisundi paranemine toimub läbi loodusliku arengu. Ettepanek lisada elupaigatüüp Aidu LoA ja LKA kaitse-eesmärgiks. Lisada SDFi elupaiga pindala (SDF 10 ha).								

2.2. Liikide kaitse-eesmärgid

Kaitseväärtus[8]	Kava koostamisel olemasolevad andmed			Kaitse-eesmärk	Panus (%)[9]
	Populatsiooni suurus (täpne suurus/elupaiga pindala)	Ühik[10]	Andmekvaliteet		
Kaunis kuldking (*Cypripedium calceolus*) Ohulähedane (NT)[11] LKS – II, KE – jah, LoD – II, IV, LoA – jah	2,7/969	ha/võsu	täielik uuring või statistiliselt usaldusväärne hinnang	säilitada liigi elupaiga ulatus ja hea kvaliteet ning populatsiooni suurus	3,14-1,21
Märkus: Liigile on koostatud tegevuskava[12]. Muuta SDF arvukust (SDF 0 → 960)					
Muu					
Must-toonekurg (*Ciconia nigra)* Kriitilises seisundis (CR) LKS – I, KE – ei, LiD – I	1/80	paar/ha	täielik uuring või statistiliselt usaldusväärne hinnang	säilitada liigi elupaiga ulatus ja hea kvaliteet ning populatsiooni suurus	0,25
Märkus: Must-toonekurele on Aidu piirkond olnud sobiv elupaik pikka aega ja seda piirkonda on hinnatud üheks olulisemaks pesitsusalaks. 1990. aastate keskel raiuti kaitsealal ühel kinnistul mets koos pesaga. Teadaolevalt on must-toonekurg alal tagasi alates 2019. aastast, 2025. aastal oli pesitsus, mis lõppes poegade surmaga liigisisese konkurentsi tõttu. 2026. aastal oli pesa koos poegadega asustatud. Liigi elupaika alal on hinnatud heaks, kaitseala on täies ulatuses					

[8] LKS – kaitsekategooria (I; II; III); KE – kaitse-eeskirjas nimetatud (jah/ei); LoD – loodusdirektiivi lisa number; LoA – loodusala kaitse-eesmärgiks nimetatud (jah/ei)

[9] Veeru täisnimi: Panus soodsasse seisundisse/üldarvukusse. Numbrid näitavad, milline on selle loodusala liikide osakaal liigi kaitse tegevuskavade soodsast seisundist või liikide osakaal 2019. aasta loodusdirektiivi aruande liikide üldarvukusest. Kui veerus pole väärtust märgitud, siis puudub liigi tegevuskava või liigi tegevuskavas pole seatud arvulisi (pindala või isendid) eesmärke või puudub liigil arvuline hinnang loodusdirektiivi aruandluses.

[10] Kasutatavad ühikud: isendite arv (rändajad (r), talvitujad (t), isased – metsis (kukke)), paaride arv (p), taimede arv (õitsvad varred, võrsed), puhmikute arv (taimed), elupaiga/kasvukoha suurus (ha), asustatud puud/kivid (samblad, samblikud, lendorav), asustustihedus (km^2, linnuatlases), atlase ruutude arv (liigi esinemine), leiukohtade arv

[11] Eesti punase nimestiku 2019. aasta hindamise järgi

[12] Kauni kuldkinga (*Cypripedium calceolus*) kaitse tegevuskava.

Kaitseväärtus[8]	Kava koostamisel olemasolevad andmed			Kaitse-eesmärk	Panus (%)[9]
	Populatsiooni suurus (täpne suurus/elupaiga pindala)	Ühik[10]	Andmekvaliteet		
sihtkaitsevööndis. Liigile on koostatud tegevuskava[13]. Tuleb kaaluda liigi lisamist Aidu LKA kaitse-eesmärgiks. Võimalik, et eelmise kaitsekorralduskavaga planeeritud ja tehtud tööde tulemusel naasis kurg kaitsealale (veerežiimi taastamine, kaldapuistu kujundamine Pikknurme jõe ääres aastatel 2014-2016). Kotkaklubi tegi ettepaneku must-toonekure püsielupaikade moodustamiseks, millest üks piirneb Aidu loodusalaga. Vt täpsemalt punkti 4.6.					

[13] Must-toonekure (*Ciconia nigra*) kaitse tegevuskava. Kinnitatud 2018. aastal.

3. MÕJUTEGURID, MEETMED JA TEGEVUSED

Tabel 3. Mõjutegurid, meetmed ja tegevused

Väärtus	Mõjutegur[14]	Kood	Olulisus[15]	Paik-nemine[16]	Meede	Kood	Tegevuse tüüp
Kaunis kuldking	Looduslikud protsessid, millel ei ole seost inimtegevuste või kliimamuutustega	PM07	keskmise tähtsusega	sees	Elupaikade (välja arvatud põllumajandusmaa ja mets) majandamine looduslike protsesside aeglustamiseks, peatamiseks või tagasipööramiseks, mis toimuvad ilma inimtegevuse või kliimamuutuste otsese või kaudse mõjuta.	MM01	liigi elupaiga hooldustöö
	Märkused: Aktiivne tegevus ptk-s 4.3. Kauni kuldkinga kasvukoha hooldamine.						
Must-toonekurg	Metsakuivendus	PB24	tähtis	sees ja väljas	Metsandusliku kuivenduse ja veevõtu reguleerimine (sh muudetud veerežiimiga elupaikade taastamine)	MB14	veekogu taastamistöö
	Märkused: Ptk 4.2. Lisaks tuleb vaadata kehtivat must-toonekure tegevuskava. Ulatuslike kuivendussüsteemide rajamise tõttu on pikka aega olnud mõjutatud kogu ümbritseva maastiku veerežiim, mis omakorda mõjutab must-toonekure toitumisalal asuvaid veekogusid ja selle kaldaid. Veerežiimi taastamine Aidus toimus 2016-2017. aastal, kuid kõiki kraave ei suletud. Edaspidi järgneb passiivne tegevus – kraavide looduslik areng ja ajapikku hääbumine. Kaitsealal asub paar eesvoolu, mille hoiutööd on lubatud kaitseala valitseja nõusolekuga. Eesvoolu hoiutöödel kaaluda leevendusmeetmeid eesvoolu mitmekesisemaks muutmiseks. Lisaks on oluline püüda suunata rohkem vett sängi Pikknurme jõe ülesvoolu osas, et kuivenduse mõju vähendada. Kaldapuistu kujundamisel tuleb vältida ulatuslikke sekkumisi ning lähtuda eesmärgist parandada veekogu seisundit ja must-toonekure ligipääsu toitumisalale, säilitades samal ajal kaldapuistu ökoloogilised funktsioonid.						
	Paisude rajamine ja käitamine (teadmata või erinevatel põhjustel)	PL04	keskmise tähtsusega	väljas	Mitmesuguste hüdroloogiliste muutuse poolt mõjutatud elupaikade taastamine	MK03	veekogu taastamistöö
	Märkused: ptk 4.2. Aidu loodusala vooluveekogude kalastikku mõjutab ka Pikknurme jõel allavoolu paiknev Pikknurme I (PAIS019020) pais, mis takistab siirdekalade rännet. Paisu likvideerimine parandab veekogu sidusust ning loob eeldused kalade rändeks ülesvoolu.						

[14] Selgitused lisas 1.
[15] Olulisuse liigitus: tähtis, keskmise tähtsusega, vähetähtis
[16] Paiknemine: kas mõju on loodusala sisene, väline, mõlemad

Metsad (9010*, 9050, 9080*)	Metsakuivendus	PB24	keskmise tähtsusega	sees	Metsandusliku kuivenduse ja veevõtu reguleerimine (sh muudetud veerežiimiga elupaikade taastamine)	MB14	muu
	<u>Märkused:</u> Veerežiimi taastamine toimus 2016-2017. aastal, kuid kõiki kraave ei suletud. Edaspidi järgneb passiivne tegevus – kraavide looduslik areng ja ajapikku hääbumine. Kaitsealal asub paar eesvoolu, mille hoiutööd on lubatud kaitseala valitseja nõusolekuga. Eesvoolu hoiutöödel kaaluda leevendusmeetmeid eesvoolu mitmekesisemaks muutmiseks.						

4. KAVANDATUD KAITSEKORRALDUSLIKUD TEGEVUSED

Kavandatud kaitsekorralduslikke tegevuste tabelisse on koondatud tööd, mis on vajalikud kaitse-eesmärkide saavutamiseks. Tegevused on planeeritud 12 aasta peale. Täiendavad selgitused tegevustele asuvad pärast tabelit.

Tabelis on tegevused jaotatud vastavalt tegevuse olulisusele järgmistesse prioriteetsusklassidesse:
1) esimene prioriteet – hädavajalik tegevus, milleta kaitse-eesmärkide täitmine planeeritavas ajavahemikus on võimatu, see on kaitseväärtuste säilimisele ja toimiva surveteguri kõrvaldamisele suunatud tegevus (taastamine, taasloomine); kaitsekorralduse tulemuslikkuse hindamiseks vajalik tegevus (inventeerimine);
2) teine prioriteet – vajalik tegevus, mis on suunatud väärtuste taastamisele ja ohutegurite kõrvaldamisele;
3) kolmas prioriteet – soovituslik tegevus ehk tegevus, mis aitab kaudselt kaasa väärtuste säilimisele ja taastamisele ning ohutegurite kõrvaldamisele (infotahvlid, külastustaristu).

Tabel 4. Kavandatud kaitsekorralduslikud tegevused

Nr	Tegevuse nimetus	Maht	Ühik	Tegevuse tüüp	Korraldaja	Prioriteet	Ajagraafik
Inventuurid, seired, uuringud							
4.1	Elupaigatüüpide seisundi ja muutuste hindamine	63	ha	inventuur	KeA	I	2038
Hooldus, taastamine ja ohjamine							
4.2.	Must-toonekure toitumisveekogude parendamine	2,4	km	koosluse taastamistöö	RMK	I	2029
4.3.	Kauni kuldkinga kasvukoha hooldamine ja tulemusseire	1,4	ha	liigi elupaiga hooldustöö	RMK/KeA	I	2029, 2034, 2038
Taristu, tehnika ja loomad							
4.4.	Kaitseala tähiste hooldamine (21 tk)	21	tk	tähiste hooldamine	RMK	III	Igal aastal
Kavad, eeskirjad							
4.5.	Kaitsekorralduskava andmete ülevaatamine ja tulemuslikkuse hindamine			tegevuskava	KeA	I	1x 12 aasta jooksul
4.6.	Kaitsekorra ja kaitse-eesmärkide muutmine			kaitsekorra muutmine	KeA/KliM	I	2027

4.1. Elupaigatüüpide seisundi ja muutuste hindamine

Kaitsekorraldusperioodi lõpus hinnata olemasoleva info ja vajadusel ala ülevaatuse põhjal, kas pärast 2025. aasta elupaigatüüpide inventuuri on alal toimunud olulisi muutusi, näiteks loodusliku arengu, kuivenduse või muude häiringute tagajärjel, mis võivad mõjutada elupaigatüüpide esinemist, pindala või seisundit ning tingida vajaduse elupaigatüüpide piire või andmeid täpsustada. Kogu ala hõlmavat elupaigatüüpide kordusinventuuri ei ole kavandatud. Täiendavalt hinnata C-esinduslikkusega elupaigatüüpide seisundit ning võimalust nende esinduslikkuse hinnangu tõstmiseks. C-esinduslikkusega elupaigatüüpe esineb alal 2025. aasta seisuga ligikaudu 63 ha.

4.2. Must-toonekure toitumisveekogude parendamine

2021. aastal tegi Kotkaklubi töö „Must-toonekure toitumisveekogud ja nende ökoloogilise seisundi parandamine“ [17], mille käigus hinnati ka Pikknurme jõe seisukorda ja seisundi parandamist. Hinnatud lõikudel tehti ettepanek lähiümbruses olevate kraavide sulgemiseks. 2025. aastal tellis Keskkonnaamet töö „Must-toonekure oluliste pesitsusterritooriumite kaardistamine ja taastamisalade valik“, milles leiti, et Aidu piirkonnas oleks võimalikud tervendused kas Pikknurme jõel või Lusika ojal (ei asu kaitsealal). Töös pakuti võimalusena välja Pikknurme jõe keskjooksul, mis küll ei asu Aidu looduskaitsealal, sirgeks kaevatud osal juhtida jõevool tagasi vanasse sängi. Taastamistööde täpne vajadus, asukoht ja ulatus selgitatakse välja koostöös Kotkaklubiga. Sõltuvalt vajadusest võivad tööd hõlmata voolusuunajate rajamist, suurte kivide ja jämeda puidu lisamist voolusängi, koelmualade parandamist ning muid veekogu hüdromorfoloogilist seisundit parandavaid tegevusi. Vajaduse korral kaaluda ka Pikknurme jõe kaldapuistu hooldusraiet, et parandada must-toonekure ligipääsu toitumisveekogule. Kaldapuistu kujundamisel tuleb säilitada suuremad puud, mis tagavad veekogule vajaliku varju, ning vajaduse korral eemaldada üksnes tihedat alusvõsa või peenemat puittaimestikku. Kaldapuistu hooldus tuleb kavandada üksnes pärast kohapealset eksperdihinnangut, millega kaardistatakse sekkumist vajavad lõigud ja määratakse sobivad töövõtted, et vältida toitumisala kvaliteedi halvenemist. Lisaks hinnata võimalusi Pikknurme jõel allavoolu, ligikaudu 13 km kaugusel kaitsealast asuva Pikknurme I (PAIS019020) paisu likvideerimiseks. Pais takistab siirdekalade rännet ning selle mõju võib ulatub Aidu looduskaitseala vooluveekogude kalastikuni.

4.3. Kauni kuldkinga kasvukoha hooldamine ja tulemusseire

Kaunis kuldking ei talu väga varjulist kasvukohta, mille tõttu langeb õitsvate võsude osakaal ja seisund hakkab halvenema. Seetõttu on põhja-lõunasuunalise eesvoolu sihi hooldamine vajalik kauni kuldkinga soodsa seisundi ja liigispetsiifiliste elupaigatingimuste säilitamiseks. Kaitsekorraldusperioodi jooksul hinnatakse kasvukoha hooldamise vajalikkust ning määratakse tööde mahud. Vastavalt tulemusele tuleb teostada hooldustöid kasvutingimuste parandamiseks, eelkõige sihil võsa eemaldamist. Tegevuste elluviimisel on vajalik järgida liigi tegevuskavas antud soovitusi.

Hooldustööde tulemuslikkuse hindamiseks tuleb teha tulemusseiret, et selgitada välja, kas tehtud tööd on parandanud või säilitanud kauni kuldkinga kasvutingimusi ja liigi seisundit. Seire tulemuste põhjal tuleb vajaduse korral kohandada edasisi hooldusvõtteid ja tööde mahtu.

[17] https://www.kotkas.ee/files/Musttoonekure_toitumisveekogude_tervendamine_KIK.pdf

4.4. Kaitseala tähiste hooldamine

Tegevus on vajalik inimeste teavitamiseks kaitstavale alale jõudmisest. Kaitstavate loodusobjektide tähistamist reguleerib keskkonnaministri 3.06.2004. a määrus nr 65 „Kaitstava loodusobjekti tähistamise kord ja tähised”. [18] Kaitseala on kava koostamise hetkel hästi tähistatud. Aidu looduskaitsealal on olemas tähised ja vahepealse aja jooksul on kaitstavate loodusobjektide tähistamise põhimõtted seoses nutiseadmete leviku ja arenguga tunduvalt leebemaks muutunud. Tähiste paigaldamise eesmärk ei ole enam kaitstava ala piiri täpne märkimine looduses, vaid kaitstavale alale sattunule info edastamine kaitstava loodusobjekti piirkonda jõudmisest. Maaomanikele on neile vajalikus osas piirid üldjuhul teada ning lisaks saab piire vaadata Maa- ja Ruumiameti veebilehelt, RMK rakendusest või mujalt, kasutades selleks endale meelepäraseid tänapäevaseid abivahendeid. Tähiste asukohad on toodud Maa- ja Ruumiameti „Külastustaristu” kaardirakenduses [19] (ametkondlikus kasutuses). Tähiste seisukorda tuleb regulaarselt kontrollida, neid hooldada ning vajadusel asendada kulunud, lõhutud või amortiseerunud tähis uuega. Oluline on uusi tähiseid paigaldada suuremate teede ja käidavamate kohtade äärde.

4.5. Kaitsekorralduskava andmete ülevaatamine ja tulemuslikkuse hindamine

Kaitsekorralduskava eesmärgid on seatud tähtajatult. Kava vaadatakse üle ja vajadusel uuendatakse iga 12 aasta tagant (vaadatakse üle eesmärgid ja tegevused), kuid põhjendatud juhtudel uuendatakse kava ka varem (väärtuste kaitse tagamise eesmärgil lähtuvalt tulemuslikkuse hindamise või uue inventuuri andmetest). Tulemuslikkuse hindamine ehk kaitsekorralduskava tegevuste täitmise analüüs tehakse samuti iga 12 aasta tagant, kui toimub regulaarne tegevuste ülevaatamine. Hindamise aluseks tuleb võtta ptk 4 tabel 4 tegevuste nimekiri.

4.6. Kaitsekorra ja kaitse-eesmärkide muutmine

Loodusala ja looduskaitseala eesmärgiks tuleb lisada elupaigatüüp 9080*. Looduskaitseala eesmärgiks tuleb lisada linnuliik must-toonekurg (*Ciconia nigra*). Kotkaklubi tegi ettepaneku[20] uute must-toonekure püsielupaikade moodustamiseks, millest üks piirneb Aidu loodusalaga riigimaal Põltsamaa metskond 15 (57302:002:0510) kvartalil PM234. See ettepanekus mainitud osa on otstarbekas liita Aidu looduskaitsealaga sihtkaitsevööndi kaitsekorraga.

[18] https://www.riigiteataja.ee/akt/104012022018?leiaKehtiv
[19] https://xgis.maaamet.ee/xgis2/page/app/kylastustaristu
[20] KeA DHS 7-12/24/3846-3

5. TULEMUSLIKKUSE HINDAMINE

Kaitsekorralduskava eelmise kaitsekorraldusperioodi planeeritud tegevuste hindamine keskendub kaitsekorralduslike tegevuste täitmise analüüsile, mida tehakse 12-aastase intervalliga. Vajadusel, kui toimub kava uuendamine või muutmine enne regulaarset ülevaatamist, mille käigus uuendatakse tegevuste tabelit, tuleb läbi viia ka eelmise kaitsekorraldusperioodi planeeritud tegevuste hindamine. Eelmise kava kaitsekorralduslike tegevuste tulemuslikkuse hindamine koos täpsemate kommentaaridega on tabelis 5 (KKK 2013–2022, tabel 4.6 järgi).

Kaitse tulemuslikkuse hindamine toimub vastavalt Euroopa Liidu rahastuse toel valminud Eesti jaoks kohandatud loodusobjektide kaitse tulemuslikkuse hindamise metoodikale ja selle eesmärk on hinnata laiemalt, kas looduskaitse meetmed tagavad alapõhiste kaitse-eesmärkide täitmise ja kaitseväärtuste seisundi paranemise[21]. Vastav hindamine tehti eraldi[22] ja esitatakse kava lisana (lisa 2). Hindamine tehti 2026. aastal. Tabelis 6 on eelmise kava kaitsekorralduse tulemuslikkuse hindamiseks esitatud näitajad (KKK 2013–2022, tabel 5 järgi) ja nende tulemused.

Tabel 5. Perioodi 2013–2022 kaitsekorralduslike tegevuste tulemuslikkuse hindamine

Tegevuse nimetus	Täitmise ulatus	Märkused
Inventuurid, seired, uuringud		
Inventuur must-toonekure pesitsemise selgitamiseks	Tehtud	Toimub kotkaste ja must-toonekure riikliku seire raames.
Vee-elustiku inventuur	Tegemata	Ei ole tehtud.
Eksperthinnang must-toonekure toitumistingimuste parandamise võimalustest Pikknurme jões	Tehtud	Must-toonekure kohta on erinevaid uuringuid tehtud üle Eesti, konkreetselt Aidu kohta mitte. Täpsemalt vaadata must-toonekure kaitse tegevuskavast. Kotkaklubi 2021a. Aastatel 2020–2021 läbi viidud must-toonekurele (*Ciconia nigra*) toitumiseks sobivate vooluveekogude inventuuri aruanne. Kättesaadav: Musttoonekurg_toitumisveekogud_aruanne.pdf Kotkaklubi 2021b. Must-toonekure toitumisveekogud ja nende ökoloogilise seisundi parandamine. BALTCF projekt 051S17 „Fresh water health control through Black Stork perspective". Kaasfinantseerimine Keskkonnainvesteeringute Keskuse projektist nr 17990. Kättesaadav: Musttoonekure_toitumisveekogude_tervendamine_KIK.pdf

[21] Bioloogilise mitmekesisuse kaitsemeetmete tulemuslikkuse hindamise raamistik Eestis. Kättesaadav: Bioloogilise mitmekesisuse kaitsemeetmete tulemuslikkuse hindamise raamistik Eestis | Keskkonnaamet

[22] KeA DHS 7-2/26/8353

Tegevuse nimetus	Täitmise ulatus	Märkused
		Kotkaklubi 2026. Must-toonekure oluliste pesitsusterritooriumite kaardistamine ja taastamisalade valik.
Kaitsealuse taimeliigi kaunis kuldking seire	Tehtud	Täpselt nii nagu eelmises KKK-s on seda kavandatud, tehtud ei ole, kuid kaunist kuldkinga registreeriti suurel hulgal 2020. aastal.
Hooldus, taastamine ja ohjamine		
Kaldapuistu kujundamine (2 km jõelõigul)	Üle poole (50-90%) hooldusest vajavate koosluste pindalast on hooldusesse võetud	2014-2016 kujundas RMK Pikknurme jõe kaldapuistut umbes 1,5 km lõigul pindalaga 1,84 ha. Kaldapuistut kujundati Pikknurme jõel KKK-s ettenähtud osal riigimaadel.
Kesksihi avatud hoidmine kaitsekorralduslikeks töödeks	Ei ole asjakohane	Pole tehtud, ei ole vajalik olnud
Kogujakraavide sulgemine (ca 13 kraavi)	Kõik või enamik (≥90%) hooldust vajavate koosluste pindalast on hooldusesse võetud	Töö tehti 2016-2017. aastal[23].
Läbiviikude rajamine kaitseala läbiva eesvoolu muldesse (ca 4 tk)	Kõik või enamik (≥90%) hooldust vajavate koosluste pindalast on hooldusesse võetud	Vt eelmist punkti ja viidet.
Taristu, tehnika ja loomad		
Kaitseala tähistamine (14 keskmist tähist)	Tehtud	Tähiste hooldus toimub jooksvalt. Praegu on kaitseala tähistatud 21 tähisega.
Kaitsealal tähiste likvideerimine (38 tähist)	Tehtud	Tähiste hooldus toimub jooksvalt. Praegu on kaitseala tähistatud 21 tähisega.
Kesksihiga ristuvatesse kraavidesse truupide paigaldamine (2 tk)	Ei ole asjakohane	Ei olnud tõenäoliselt tööde tegemise ajal vajalik.
Kavad, eeskirjad		
Projekti tellimine veerežiimi reguleerimiseks	Tehtud	Projekt telliti RMK poolt 2016. aastal ja tööd lõpetati 2017. aastal, vt viidet üleval
Kaitse-eeskirja muutmine (s.h. ekspertiis)	Tehtud	Kaitse-eeskiri uuendati 2016. aastal. Kaitseala ei laiendatud lõuna poole. 9050 lisati kaitse-eesmärkide hulka.

[23] https://rmk.ee/uudised/blogi/veereziimi-taastamisest-aidu-looduskaitsealal/

Tegevuse nimetus	Täitmise ulatus	Märkused
Kaitsekorralduskava uuendamine	Pooleli	Kava valmib 2026. aastal.
Loodusala eesmärkide muutmine	Tehtud	Kaitse-eesmärgid uuendati, lisati eesmärgiks elupaigatüüp 9050, kuid samuti jäeti alles ka 9010* elupaigatüüp.

Tabel 6. Perioodi 2013–2022 kaitsekorralduse tulemuslikkuse hindamine

Jrk	Väärtus	Indikaator	Kriteerium	Tulemus (kavaga seatud eesmärk)	Selgitus (kavaga seatud selgitus)	Tulemus 2026. a seisuga
1	Must-toonekurg	Pesitsemine kaitsealal; vee olemasolu	On alal kohatud, kuid pesitsust ei ole tuvastatud; Ajutiselt kuivav	Must-toonekure pesitsemine alal on teada; Jõelõigus on aastaringselt vooluvesi	Pikknurme jõelõigu seisundi paranemise tõttu on taastunud must-toonekure pesitsus alal	2024. ja 2025. aastal pesitses alal must-toonekurg. Vt lähemalt ptk 2.2.
2	Kaitsealune taimeliik kaunis kuldking	liigi arvukus kaitsealal	On teada liigi esinemine ja üldine seisund	Liiki esineb võrreldes esmakordse inventuuriga sama palju või arvukamalt	1. aastal tehakse lähteinventuur, hiljem seire 5- aastase intervalliga	2020. aastal registreeriti alal 969 kauni kuldkinga võsu. Vt lähemalt ptk 2.2.
3	Kõrge loodusväärtusega metsad	Pindala (ha)	130 ha	130 ha või enam	Metsade pindala ei ole ajas vähenenud, vaid püsinud, loodusväärtused on suurenenud	Alal esineb 8,7 ha 9080* looduskaitselise väärtusega C ja 8,8 ha 9010* looduskaitselise väärtusega B.
4	Rohunditerikkad kuusikud (9050)	Pindala (ha) ja seisund	22,8 ha potentsiaalset elupaigatüüpi; 4,2 ha elupaigatüüpi B esinduslikkusega; 4,1 ha elupaigatüüpi C esinduslikkusega	4,2 ha või enam elupaigatüüpi B või A esinduslikkusega,; 4,1 ha või enam elupaigatüüpi C esinduslikkusega; potentsiaalset elupaigatüüpi 22,8 ha või vähem, kui osa on kujunenud elupaigatüübiks	Kaitsekorraldusperioodil võib osade potentsiaalsete metsaelupaigatüüpide kvaliteet paraneda sedavõrd, et need kvalifitseeruvad juba elupaigatüübiks	13 ha esinduslikkusega A, 33 ha esinduslikkusega B ja 12 ha esinduslikkusega C.

6. KÜLASTUSKORRALDUS

Aidu loodusala on oluline oma loodusväärtuste poolest, kuid sel puudub puhkemajanduslik väärtus ja ala külastamine on harv ning juhuslik. Peamiselt satuvad siia metsaomanikud, jahimehed ja võibolla ka kalastajad. Lähtuvalt sellest, ei planeerita alale külastuskorraldust ning sellega seonduvat taristut. Kaitsealal liikumiseks kasutatakse peamiselt keskset sihti. Olemasolevate tähiste hooldus või asendamine käib vastavalt vajadusele ja täiendava tähistuse vajadus puudub. Aidu loodusala on tähistatud kahekümne ühe tähisega ja nende asukohad on toodud Maa- ja Ruumiameti „Külastustaristu" kaardirakenduses (ametkondlikus kasutuses).

LISA 1. MÕJUTEGURITE JA MEETMETE SELGITUSED

Kood	Mõjutegur	Kood	Meede
PM07	**Looduslikud protsessid, millel ei ole seost inimtegevuste või kliimamuutustega**	**MM01**	**Elupaikade (välja arvatud põllumajandusmaa ja mets) majandamine looduslike protsesside aeglustamiseks, peatamiseks või tagasipööramiseks, mis toimuvad ilma inimtegevuse või kliimamuutuste otsese või kaudse mõjuta.**
Hõlmab ainult looduslikke protsesse, ilma inimtegevuse või kliimamuutuste otsese või kaudse mõjuta. Need võivad olla seotud abiootiliste looduslike protsessidega (looduslik erosioon looduslikult hõreda taimkattega aladel), loodusliku suktsessiooniga (nt primaarsuktsessioon, mis on seotud järvede loodusliku mültumisega või suktsessioon pärast looduslikke häiringuid), orgaanilise aine akumuleerumisega, eutrofeerumise või hapestumisega (nt järvede looduslik eutrofeerumine või looduslik eutrofeerumine turbaalade loodusliku kuivamise tõttu ebapiisava sademete hulgaga aladel), inbriidingust tulenev vähenenud viljakus jne. Muud inimtegevusest või inimtegevusest loobumisest tulenevad protsessid tuleks esitada vastavate survetegurite all, näiteks puidu transpordist tingitud erosioon tuleks kodeerida kui PB15 Puidu transport.		Elupaikade, välja arvatud põllumajanduse ja metsaga seotud elupaigad, majandamine looduslike protsesside (biootilised ja abiootilised tegurid) aeglustamiseks, peatamiseks või tagasipööramiseks. See võib hõlmata abiootilisi looduslikke protsesse (nt erosioon, kuivamine, sooldumine, eutrofeerumine või hapestumine), taimestiku looduslikku suktsessiooni (avatud varajase suktsessiooni staadiumis elupaikades), orgaanilise aine looduslikku akumuleerumist, mis ei ole inimtegevuse või inimtegevuse puudumise tagajärg. Näiteks kui meetmed on suunatud kuivamisele, mis on tingitud inimtegevusest tingitud hüdroloogiliste tingimuste muutumisest, ei tohiks seda selle kategooria all kajastada. Hõlmab näiteks looduslike protsesside poolt mõjutatud looduslike avatud (varase suktsessiooni staadiumis) elupaikade majandamist ja taastamist (nt nõmmede hooldamine, et vältida nende võssakasvamist karjatamise või looduskaitselise põletamise teel).
PB24	**Metsakuivendus**	**MB14**	**Metsandusliku kuivenduse ja veevõtu reguleerimine (sh muudetud veerežiimiga elupaikade taastamine)**
Tegevused nagu veevõtt ja kraavivõrgu rajamine, mille eesmärk on (pool)looduslike metsaelupaikade kuivendamine (nt märgalade ja niiskete metsatüüpide kuivendamine metsanduse eesmärgil).		Kuivenduse, veevõtu ning infrastruktuuri haldamine (sh pinna- ja põhjavee võtmine, paisude ehitamine ja käitamine ning jõgede vooluhulga muutmine) ning kuivendatud metsade veerežiimi haldamine või taastamine. Kuivendus- ja niisutamistööde haldamine võib hõlmata nende tegevuste lõpetamist. See meede hõlmab ka magevee-elupaikade taastamist, mida mõjutavad metsanduslikust kuivendusest tingitud muutused.	
PL04	**Paisude rajamine ja käitamine (teadmata või erinevatel põhjustel)**	**MK03**	**Mitmesuguste hüdroloogiliste muutuse poolt mõjutatud elupaikade taastamine**
Paisude ehitamine ja käitamine tuleks selle kategooria all kajastada ainult siis, kui muutuse peamine põhjustaja on ebaselge või kui need muutused on seotud mitme põhjusega. Kui peamist valdkondlikku põhjustajat/tegureid on võimalik tuvastada, tuleks surve/oht kajastada vastava valdkondliku kategooria all.		Mitmesuguste hüdroloogiliste muudatuste poolt mõjutatud magevee-, märgalade ja rannikualade elupaikade taastamine. See ei hõlma MA07, MA13, MB08, MB14, MC04, ME06, MF08 või MF09 all esitatud elupaikade taastamist.	